

Ristningar

HUVUD-ARTIKLAR

- Hus och bebyggelse på järnåldern
- Sägner om fornlämningar

I DET HÄR NUMRET:

Hus och bebyggelse på järnåldern	2-3
Sägner om fornlämningar	4
Resterande program 2014	5
Ordförande har ordet	6

ÄRGÅNG 7, NUMMER 23

2014 MAJ

Högländets Fornminnesförening

Här kommer årets andra nummer av Ristningar som också är vårens sista.

Den ljusa delen av året brukar innebära att det sker en massa aktiviteter i föreningens verksamheter och detta år är inget undantag. Det är dags att anmäla sig för dig som hade tänkt följa med på vårens sista utflykt till Vetlanda eller årets tvådagarsresa till Varend, där Växjö kommun är navet på vår resa den 23 – 24 augusti. Vad kostar det?... brukar flera undra. Svårt att säga exakt, men en tusenlapp och några hundralappar brukar det bli med logi, guidningar, mat samt miler-sättning till den som kör. Några hundralappar billigare blir det om man är två som delar på ett hotellrum. Men **söndagen den 1 juni är definitivt sista anmälningdagen till Växjöresan**. Läs i programmet här i Ristningar om vilka intressanta sevärdheter du får se! I Växjö pågår en

visfestival samma helg så hotellbokning och restauranger vill veta i god tid. Vi har preliminärbokad 4 enkelrum och 7 dubbelrum så det är först till kvarn så att säga... Du måste inte vänta till sista anmälningdagen. Anmäl dig i morgon om du ändå har bestämt dig för att följa med! Om det är några frågetecken så är det bara att ringa till Michael. **Till Vetlandautflykten är sista datum satt till den 16 maj**, mest för ha koll på samåkning och att guidningen bara kan ta ett visst antal. Det är inte bara när det gäller anmälan till resor som man kan önska att man slapp att påminna. Utlåning av böcker är ett annat område som kan få vissa personer att få gråa hår!

Ett av föreningens viktigaste uppdrag sedan flera år tillbaka är fornminnesinventeringen med Länsstyrelsen och Länsmuseum som uppdragsgivare. Att kartlägga områden i föreningens verksamhetsområde som är "vita fläckar" ur

arkeologisk synvinkel eller – i bästa fall – nödortfiktigt undersökt, är mycket givande och vi tycker att det är ett viktigt kulturarbete att kartlägga vår forntid. Görs det inte nu så blir det kanske aldrig gjort eftersom det mer och mer är ekonomin som styr. Till årets inventering har vi fått en reducerad penningssumma för vår och våra uppdragsgivares räkning. Men vi får glädjas åt att vi fortsätter att hitta lämningar av betydelse. För några veckor sedan hittade vi ett mycket stort röse – 30 meter i diameter – som kan vara ett bronsåldersröse; tyvärr är röset påfyllt med stora mängder odlingssten, men ändå... Vi får se vad vår mentor säger vid granskningen. Och i förra veckan hittade vi fyra kolbottnar efter kolmilor. Genom att lämna goda resultat på våra inventeringar kan vi förhoppningsvis påverka de som tilldelar pengar till projektet till att vara mer generösa.

Redaktionen

En påminnelse till alla flyttfåglar: När ni får ändrad adress, telefon eller e-postadress så vill föreningen få ändringen också. Det är synd om vi skulle hugga i sten med Ristningar.....

Årets första utflykt var en halvdagstur till Röttle By, där 16 medlemmar samlades i ett fantastiskt skönt väder. Sven Svärd guidade och berättade mycket kunnigt om byn och kvarnarna och annan verksamhet som funnits där. Efter en skön fikastund vid

hamnen förflyttade sig gänget till Kraftverket som i olika skepnader funnits där sedan 1900-talets början och även detta kunde Sven berätta om och också sätta igång eftersom det ingår i hans arbetsområde.

Alla var så nöjda med tim-

marna i Röttle så ingen ville fortsätta till Gränna stad för att handla Grännaknäcke som det var tänkt från början. En riktigt härlig förmiddag! Tack Sven!

Greta

Hus och bebyggelse på järnåldern

Som ordförande i Järnåldersbyn i Lövhult har jag blivit ombedd att skriva lite om hur man bodde på järnåldern (500 f. kr. – 1000 e.kr).

Den mest kända hustypen är långhuset, som började byggas redan på bondestenåldern. Under årtusendena har konstruktionen naturligtvis utvecklats en hel del. Under tidig järnålder var husen rejält stora för att sedan succesivt minska fram till medeltiden. Från att ha varit 40 – 50m långa och 8 – 10m breda var de under yngre järnålder som regel 15 – 20m långa och 5 – 8 m breda.

Hur man byggde husen varierade över landet. Främst använde man material som var lättanskuftat i närområdet. Öland och Gotland använde en hel del sten t.ex, men vanligast är träkonstruktioner. Exakt hur ett hus sett ut kan man inte veta, då det nästan alltid bara finns stolphål kvar, men att man var praktisk är helt säkert. Utöver sten, som nämndes tidigare, var trä den vänligaste råvaran. Väggarna kunde byggas med både timmer, bräder och flätverk. Flätverket lerklinades som regel och sådana spår finns ibland vid utgrävningar.

Kustnära och i de delar där det var lämpligt att odla mycket spannmål (slätten) var taket säkert gjort av vass eller halm. Här uppe på höglandet är det inte

sannolikt att vi odlade de mängder spannmål som krävdes för ett hustak. Här kan man ha använt bräddtak, näver och torv, eller flera lager bräddor med näver emellan. Kanske användes spån, men detta vet man inte.

Knuttimring har funnits sedan början på yngre järnåldern, men man har inte funnit detta i boningshus. Kanske återanvändes det, eller så hade man inte kommit så långt i byggandet än. Fackverk var också en teknik som var känd, men man vet bara att den användes i Birka. Framtiden kommer utvisa mer av tekniker och kunskaper våra förfäder haft, då det endast är en bråkdel av vårt lands fynd som är funna eller utgrävda.

Vi i Järnåldersbyn i Lövhult är helt övertygade om att människorna var duktiga hantverkare och kunde ordna sitt boende praktiskt och bekvämt, enligt dåtidens mått. Säkert fanns ”vindögon” för ljusinsläpp, de hade också kommit förbi jordgolv och hade säkert ett innergolv i huset.

Det finns inga belägg för skorstensliknande rökgångar, men igen, sten kan

lätt återanvändas, så ingen vet detta. Men vad som är säkert är att från långhusens vagg på stenåldern till järnålderns slut med vikingatiden, hade människorna lärt sig att leda ut röken ur huset.

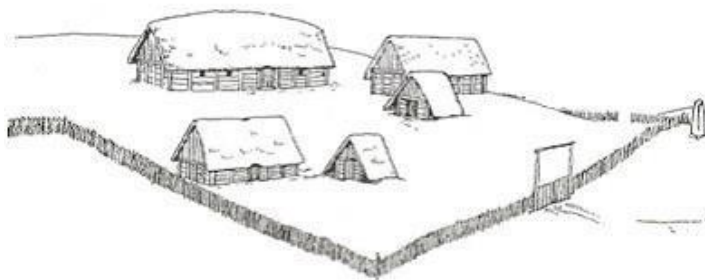
Det fanns även mindre hus, som var olika uthus. Dessa kunde vara grophus, eller stolpbodar (visthusbodar som står på pelare ovan mark).

I vår region finns inga tydliga belägg för att man hållit boskapen inomhus på vintern. Det kan man normalt se genom att marken är gödselbemängd i delar av husen. Då man hade hårdiga lantraser som var årstidsanpassade var detta knappast nödvändigt. Däremot fanns säkert väderskydd för djuren och man samlade foder till dem.

I vår planerade byggnation kommer vi utgå från verkliga stolphålskartor, använda kända material och tekniker och samtidigt använda fantasin och pröva oss fram. Detta av den anledning att ingen vet exakt hur det sett ut.

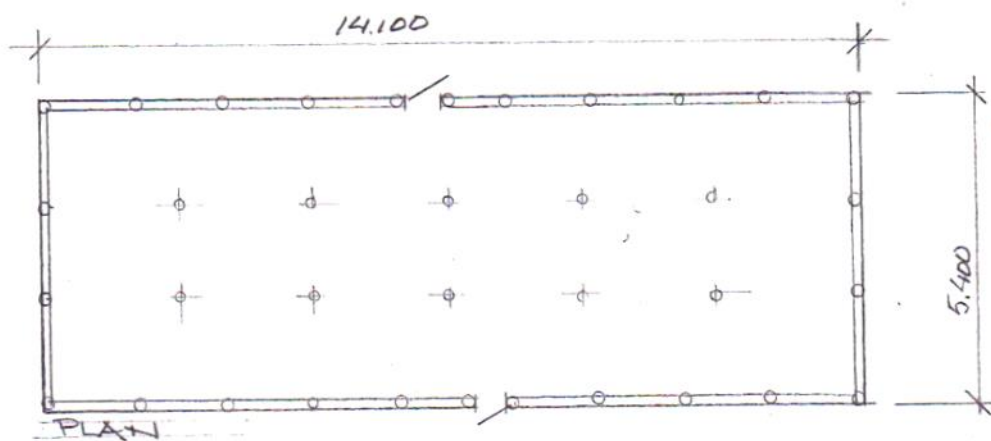
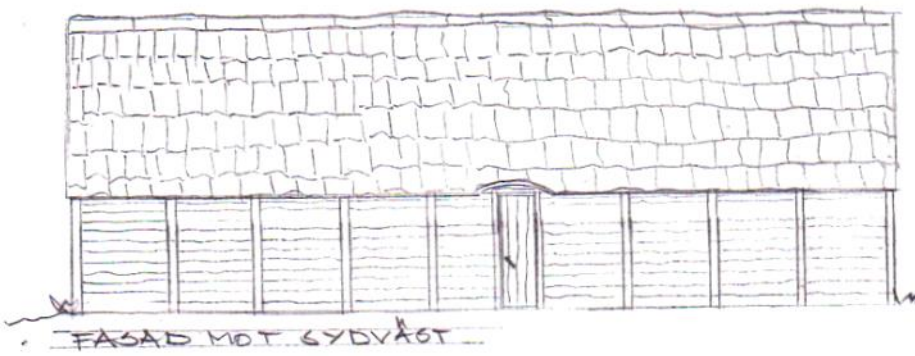
Välkomna med alla som är intresserade av att hjälpa till med detta.

Birgit Boberg

Ett exempel på järnåldersby

”Den mest kända hustypen är långhuset, som började byggas redan på bondestenåldern.”

Se sidan 6 för ytterligare en bild!

Sägner om fornlämningar

Sägen runt en fornlämning

"När en ny plats skulle utses spändes en eller två bockar för en stock som de fick släpa iväg."

Bland fornlämningarna på fastigheten Torp Ög finns en rest s.k. bautasten. Ca 50 meter nordväst om denna finns en annan lämning – ett kvadratisk röse. I Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister beskrivs detta på följande sätt: röse, kvadratisk 12 x 12 meter och 1,2 meter högt. Stenarna är 0,2 – 0,4 meter stora och starkt övermossade. Kantkedja 0,3 meter hög av 0,5 – 1 meter stora och 0,3 meter höga stenar. I mitten en grop 5 x 3 meter och 0,3 meter djup.

Denna stensättning, som troligen är en järnåldersgrav, har ibland utpekats vara grunden till Bälaryds första kyrkobyggnad. Att kyrkan övergavs skulle vara för att bygget inte gjorde några framsteg. Vad arbetarna och de kristna byggde på dagen, revs ned på natten av hedningarna. När detta pågått en tid flyttades byggplatsen till den nuvarande kyrkans läge. Här gick bygget bättre och kyrkan kunde färdigställas. Även bautastenen påstås ibland vara ett minnesmärke efter första kyrkobyggnadsplatsen.

Namnet Bälaryd vävs in i denna sägen genom bestämmandet av den nya byggplatsen. När en ny

plats skulle utses spändes en eller två bockar för en stock som de fick släpa iväg. Där bockarna stannade och bräkte "BÄ" byggdes kyrkan. Platsen kallades sedan Bälaryd. Avståndet mellan platserna är ca 1 km, men däremellan var på den tiden en sjö. Skinkesjön var då mycket högre och gick ända upp till Bälaryds kyrkby.

Sven Svärd

Har jättar små fötter?

Säregen fråga, kanske, men förklaringen kommer! Hela denna historia började när jag studerade den ekonomiska kartan över Bälaryd. Väster om Tolarp vid vägen mot Björstorp var det markerat en "jättasten" på kartan. Jag letade igenom området utan att kunna hitta något stort stenblock. Saken fick bero några år tills jag fick tillgång till 1986 års fornminnesinventering. Om denna "jättasten" skrivs där följande: "berghäll intill bäck i sankmark". Enligt 1954 års inventering:

"naturformation, vittringsgrop, i form av en fotsula, 32 cm lång, intill 10 cm bred och intill 6 cm djup. 1986 återfann inte inventerarna hällen. Det är förståeligt eftersom markeringen på kartan låg ca 25 meter fel och hällen var täckt med ett lager av ca 20 cm jord, rötter och mossa. I

augusti 1998 tog jag tid en lördag för att leta rätt på hällen. Efter tre timmars sökande bland ris och stenar, där de hade markerat på kartan, hittade jag den rätta hällen en bit därifrån. Sedan jag skyfflat av täcket hittade jag "fotavtrycket" som stämde överens med 1954 års beskrivning.

Den gamla sägnen om fotavtrycket gör gällande att en jätte har stått här och kastat stenblock mot Bälaryds kyrka, ca 2 km härifrån, för att klockringningen störde. Av kraften i kastet jätten tryckt ned en fot i hällen och spåret blev kvar för framtiden. En version av sägnen säger att ett annat grunt märke i hällen skulle vara från jättens hand när han tog stöd efter kastet.

Storleken på fotavtrycket ger inte intryck av att det kommer från en jätte. Ett 32 cm långt fotspår är ju inte större än ett spår efter en rejäl mansstorlek. Men vi får väl anta att även en jätte har små fötter – därav frågan i rubriken.

Intresserade kan lätt hitta till platsen och se själva. Den är belägen norr om vägen mot Björstorp, i kraftledningsgatans vänstra kant, i skogsbrynet ca 40 meter från vägen och två meter från bäcken. Det finns en skylt som hänvisar dit.

Sven Svärd

Resterande program 2014

Maj 24

Halvdagsutflykt till Vetlandatrakten. Samling kl. 10.00 vid Resecentrum Vetlanda. Vi åker till Illharjens gravfält där Sven Melin berättar. Vidare till Stenbergas medeltida träkyrka som visat sig vara från 1332, alltså yngre än Granhults kyrka. Gunnel guidar. Därför till Pelle Nävers diktarstuga Alphyddan där hans sonson P-O Högstedt berättar och sedan till natur- och kultureservatet Högarp där han också är guide. Kostnad 50.- kr. och totalt ca 4 timmar. Medtag fika. Ordna samäkning. **Obligatorisk anmälan till Greta eller Michael senast den 16 maj.**

Augusti 23-24

Tvådagarsresa i Växjö-området.

Lördagen den 23 augusti:

Ca 08.00: Start från Nässjö. Färdväg: Nässjö-Sävsjö-Rörvik- rv 30 Lammhult.

Medhavd fika någonstans i trakten av Lammhult.

Ev. stanna till vid Tunatorps gravfält utmed rv 30.

Kl. 11.00: Guidning på Kulturarvscentrum i området Norremark, Växjö av arkeolog. (föreningen står för kostnad)

Se på Bergkvara slottsruin SV om Växjö.

Prel. lunch på Vårdshuset Stallet på Huseby Bruk, Alvesta kommun. Priser 135:- i nuläget.

Se på fornlämningar och utsiktsplatser runt sjön Åsnen. Ev. stanna på något fikaställe. Ev. stanna vid 1100-talskyrkan i Jät. Michael och Anna guidar på dessa platser.

Incheckning på Hotell Varend i Växjö. Vi har prel. bokad 4 enkelrum à 550:- och 7 dubbelrum à 695:-. Alla rum har

duch och toa. Frukost och parkering ingår. Hotellet ligger ca 500 m från centrum.

Middag/kvällsmat på någon restaurang i centrum där vi bokar bord, och var och en beställer och betalar.

Stadsvandring före eller efter middagen beroende på tidschemat; Michael och Anna guidar.

Söndagen den 24 augusti:

Ca 09.00: Alla har ätit frukost och är utcheckade. Avfärd mot trakten kring Ingelstad som är beläget utmed rv 27 ca 15 km SSÖ från Växjö.

Se på olika gravar, gravfält och eventuellt en runsten i Ingelstadstrakten. Anna och Michael guidar själva.

Kort besök på Växjö Museum med Glasmuseet. Entré ingår i gårdagens guidning.

Lunch på Teleborgs slott i södra delen av Växjö stad och därefter guidning av slottet. Pris 185:- p/p för lunch och guidning.

Se på Långarör utanför Sandsbro, fortsätta rv 23 nordöst ut, ev. se på några fler fornlämningar.

Ev. besök på Braås hembygds-park med Sjösås g: la kyrka. Ev. fika där.

Kl. 16.00: Guidning av Drevs 1100-talskyrka.

Fortsätta hemåt över Ramkvilla, Landsbro, Norra Sandsjö till Nässjö.

Sista anmälningsdag till tvådagarsresan – bindande anmälan – är söndagen den 1 juni. Anmälan till Michael eller Anna-Karin Wallin.

Augusti 31

Arkeologidagen. Vi hoppas vi kan få besöka utgrävningen vid Bredestads korsväg. Information kommer när vi vet mer.

September 6

”Nässjö 100 år” har utställningsdag och föreningen medverkar tillsammans med Lövhults Järnåldersby med utställning på Kulturhuset Pigalle i Nässjö och ev. samtalande vikingar utomhus.

September 13

Ev. deltagande i Föreningslivet, Furulid i Aneby. Presentation av föreningen Mer information kommer efter sommaren.

September 20

Halvdagsutflykt till Norrahammar/Taberg. Samling kl.10.00 vid Norrahammars Industrimuseum. Vi ser mallens historia på industrimuseet och tittar på masugnslämning. Sen besöker vi ett gravfält i närheten och avslutar på Tabergs topp där man kan köpa fika om man inte vill ta med sig detta. Kostnad 40.- för museet. Totalt ca 4 timmar. Ordna samäkning. **Anmälan till Lars senast den 14 september.**

Välkomna!

Greta tel. 0380-20707

Mail: greta.forsberg@telia.com

Michael tel. 0380-12540

Mail: wallinmichael48@gmail.com

Lars tel. 036-194074

Mail: info@fornminne-hogland.se

Höglandets

Fornminnesförening

c/o Michael Wallin

Grängsgatan 32

571 32 NÄSSJÖ

Redaktion:

Michael Wallin

Lars Ljungberg

E-post:

nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:

<http://www.fornminne-hogland.se>

Ordföranden har ordet

För det första vill jag tacka för förtroendet, jag fick ju sitta kvar ännu ett år som ordförande.

För det andra tycker jag det är kul att vi har varit framgångsrika med studiecirklar. I höstas hade vi en första cirkel, morsvarande den vi haft några gånger tidigare, i Nässjö. Det var ett stort intresse för en fortsättning med fokus på Vikingatiden, även den i samarbete med Järnåldersbyn i Lövhults. Slutligen har jag hållit en cirkel på jobbet. De två som pågår nu lider mot sitt slut och vi planerar att ha ”grundcirkeln” i Jönköping till hösten om vi bara får kontakt med ett studieförbund som kan hjälpa till med lokal och reklam.

Cirklar är ett bra sätt att värva medlemmar, vi har fått några under våra cirklar i Nässjö!

Vi närmar ju oss sommaren, och därmed vår tvådagarsresa. Hoppas att många skulle vilja följa med!

Slutligen en påminnelse, det är lite för många som fortfarande inte har betalat medlemsavgiften, om ni inte gör det kan vi inte fortsätta med denna eminenta skrift!

Lars

*Ur en uppsats om Uppsalatraktens fornminnen:
”I gamla Uppsala levde tre stora konungar. De har
lämnat tre stora högar efter sig.”*

Fortsättning från sidan 3:

Modell på vårt tänkta långhus